

Fem lärares framtidstankar

Utvecklingsmöjligheter inom gymnasiesärskolans
individuella program- Verksamhetsträning

Els-Marie Lindholm

Lärarhögskolan : Stockholm

Institutionen för undervisningsprocesser, kommunikation och lärande

Självständigt arbete 10 p

Titel/år: Fem lärares framtidstankar, Utvecklingsmöjligheter inom gymnasiesärskolans individuella program – Verksamhetsträning, 2007

Handledare: Elvi Kjølner

Nyckelord: Begåvningshandikapp, gymnasiesärskolan, skolutveckling, utvecklingsstörning, verksamhetsträning

Sammanfattning:

Uppsatsen handlar om vilka förändringar lärarna som arbetar vid gymnasiesärskolans verksamhetsträning vill se de närmaste fem åren och hur dessa tankar överensstämmer med forskning, styrdokument och regeringens skrivelse (2005/2006:151) *Kvalitet och samverkan – om utbildning för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning*. Förändringarna handlar både om skol- och lärarutveckling.

Våren 2006 intervjuade jag fem lärare på gymnasiesärskolans individuella program med inriktning verksamhetsträning. Lärarna berättade om det pedagogiska innehållet och vilka tankar de hade kring verksamheten för de närmaste fem åren. Det framkom att lärarna har ett stort intresse av att vidareutveckla det kommunikativa området och att öka samarbetet med daglig verksamhet. Övriga utvecklingsområden som också nämndes var att öka elevernas självständighet, få tillgång till fler personer med ämneskompetens, mer kunskaper till dem som kommer i kontakt med särskolan och ändamålsenliga lokaler.

En del säger att det är svårt
att umgås med våra ungdomar

De har rätt!

För att vi måste sänka oss till
deras nivå, säger de.

De har fel!

Det är inte det som tröttar oss,
utan det att vi tvingas klättra
för att nå upp till deras känslor.

Sträcka på oss. Stå på tå.

För att inte såra deras känslor.

(Ovanstående var anslaget på en offentlig vägg. I originalet stod det
”barn”. Jag har ersatt det med ”ungdomar”.)

Författare okänd

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
2. Syfte- Frågeställning	6
2.1 Syfte	6
2.2 Frågeställning	6
3. Bakgrund	6
3.1 Utvecklingsstörning	6
3.2 Historik om gymnasiesärskolan	8
3.3 Styrdokument	9
3.4 Utbildning för personal	11
3.5 Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning	13
4. Metod	17
4.1 Val av intervjupersoner	17
4.2 Etiska överväganden	17
4.3 Avgränsning	18
4.4 Genomförande	18
4.5 Analysmetod	19
5. Resultat	20
5.1 Utvecklingsmöjligheter	20
5.2 Förändringar de senaste fem åren	23
5.3 Orsaker till tidigare förändringar	24
5.4 Tankar kring kommande förändringar	25
5.5 Analys av resultatet	25
6. Diskussion	26
6.1 Utvecklingsmöjligheter	26
6.2 Metoddiskussion	29
6.3 Resultatdiskussion	29
6.4 Förslag till fortsatta studier	30
Referenslista	
Bilagor	
Bil. 1 Information till intervjupersonerna	
Bil. 2 Intervjuguide	

1. Inledning

För nio år sedan anställdes jag som lärare inom särskolan. Tillsammans med ytterligare en lärare fick jag ansvaret för en grupp elever i åldrarna 6-21 år. De gick i träningsskolan och i verksamhetsträning. För mig var det en ny värld. Jag hade tidigare arbetat på mellanstadiet och varit van vid att det funnits gott om läromedel och kollegor att fråga. Nu skulle jag spanna över ett mycket större område när det gällde både elevernas ålder och undervisningsområden. Dessutom skulle jag ha förståelse för de olika tilläggshandikappen som eleverna hade, exempelvis rörelsehandikapp och nedsatt syn. Jag upplevde att det var brist på material och att det fanns få personer som kunde svara på frågor om verksamheten. Mina egna kunskaper kändes också otillräckliga. Jag hade inte läst någon litteratur om personer med utvecklingsstörning. Min enda erfarenhet var att jag hade varit avlastningsförälder till en pojke med Downs syndrom i tio år.

Den första tiden i klassen fick jag god hjälp av den andra läraren och de assistenter som hade lång erfarenhet. Men jag glömmer aldrig den gången en av eleverna grät tyst – och jag hade så svårt att förstå vad som inte var bra. Jag fick en känsla av att han grät för att jag inte förstod honom, men kanske var det så att han hade ont någonstans i kroppen. Med åren lärde jag mig också att det utanför skolan finns gott om personer med kunskaper inom många områden, t.ex. personer som arbetar på habiliteringen och i stödföreningar. Dessutom finns Särnet (Särskolans eget forum på Internet, www.sarnat.edu.goteborg.se).

Sedan dess har jag arbetat inom olika verksamhetsområden inom särskolan, dvs. särskolan, gymnasiesärskolan och sär vux. De sista fem åren har jag haft ansvar för en klass på gymnasiesärskolan, som läser enligt Individuella programmet – Verksamhetsträning. Jag känner fortfarande att det finns mycket inom området som jag vill ha kunskap om. Jag hoppas att jag genom att läsa litteratur och intervjua andra, som också arbetar inom området ska fördjupa mina kunskaper. Det jag önskar är att kunna ge eleverna i verksamhetsträningen den utbildning som gör att de får en meningsfull skolgång och ett meningsfullt vuxenliv. För att kunna göra det känns det viktigt att studera både vad regeringen har för tankar, vilken forskning som har skett inom området och vilka tankar som finns bland personalen på andra skolor.

2. Syfte- frågeställning

2.1 Syfte

Syftet med undersökningen är att ta reda på vilka pedagogiska utvecklingsmöjligheter fem lärare önskar och/eller tror kan genomföras inom det individuella programmet – verksamhetsträning, de närmaste fem åren.

2.2 Frågeställning

Den centrala frågan som ska belysas i undersökningen är:

- Vilka pedagogiska utvecklingsmöjligheter finns det inom det individuella programmet - verksamhetsträningen de närmaste fem åren?

Denna frågeställning belyses genom att besvara följande frågor:

- Vilka förändringar har skett de senaste fem åren?
- Vad har varit orsaken till dessa förändringar?
- Vilka tankar finns det kring kommande förändringar

3. Bakgrund

Detta kapitel börjar med en beskrivning av vad utvecklingsstörning är. Därefter följer en kort historik om den del av gymnasiesärskolan som handlar om verksamheten för de som har måttlig eller grav utvecklingsstörning. Därefter presenteras de aktuella styrdokument, planerad fortbildning för personalen, Howard Gardners teori om de multipla intelligenserna samt övergripande forskning kring handikapp och utvecklingsstörning.

3.1 Utvecklingsstörning

LSS (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade)

Bakk & Grunewald (2000) beskriver att LSS definierar utvecklingsstörning som en intellektuell funktionsnedsättning som beror på brist eller skada som inträffat före cirka 16 års ålder. Skadan ska vara så betydande att personen är i behov av stöd och hjälp med sin livsföring för att kunna delta i samhällslivet. De förklarar vidare att det alltså är utifrån

en persons svårigheter att klara de krav han/hon möter som gör att personen bedöms utvecklingsstörd och i vilken grad. Det är en bedömning som måste omprövas gång på gång. De säger att det är fel att en gång för alla fastslå att personen befinner sig på en viss nivå, och att sedan anpassa alla åtgärder därefter.

Hjälpmiddelsinstitutet (2005-10-06) skriver att 0,4 - 0,5 procent av befolkningen har en utvecklingsstörning enligt dagens sätt att definiera den. Om Sverige i stället skulle använda den psykologiska definitionen, att en persons intelligenstest skulle ligga under IQ 70, så skulle 2-3 % av befolkningen räknas som personer med utvecklingsstörning.

A, B och C – nivå; grav-, måttlig- och lindrig utvecklingsstörning

Utvecklingsstörning kan beskrivas utifrån A, B och C-nivå eller grav, måttlig och lindrig. De elever som går på gymnasiesärskolans individuella program – verksamhetsträning är vanligtvis ungdomar med grav eller måttlig utvecklingsstörning.

K. Jadne (2003) har gjort följande sammanfattning på en fortbildningsstencil:

”A-nivå Grav utvecklingsstörning.

Eleven upplever och reagerar på den situation han/hon befinner sig i. Eleven tänker genom att handla. Verkligheten är konkret och består av ”här och nu”. De kan inte planera sina handlingar över tid. Kan uppleva, kan jämföra, kan känna igen. Kan använda naturliga reaktioner, handlingssekvenser, signal. Förstår ej symboler.

B-nivå Måttlig utvecklingsstörning.

Förstår symboler och har ett ”plocka fram minne” kan använda tydliga symboler tal – bild - tecken. Kan i tankarna föreställa sig saker och händelser man tidigare upplevt. Egna erfarenheter sätter gränser för tänkandet. Kan kommunicera med symboler.

C-nivå Lindrigt utvecklingsstörd.

Eleven kan omordna och relatera till tidigare upplevelser till varandra i tankarna. Förmågan att omordna och relatera i tankarna gör det möjligt att läsa och skriva. Kan använda symboler läsa, räkna, skriva. Men anknytning till den konkreta verkligheten sätter gränser för tänkandet. Svårt att förstå ironi, ordspråk etc. Svårt att förstå komplicerade orsakssamband speciellt om orsak- verkan ligger långt från varandra i tiden.”

3.2 Historik om gymnasiesärskolan

Enligt Pedagogisk uppslagsbok (1996) inrättades det första egentliga gymnasiet för normalbegåvade elever 1626 i Västerås. Som framgår av följande sammanställning så har det tagit betydligt längre tid för de elever som har en grav eller måttlig utvecklingsstörning att få gå i gymnasiet. (Sammanställningen är gjord utifrån Tideman (1996, 2000) och SOU 2003:35.)

- 1967 Omsorgslagen (1997:940) antas som ger laglig rätt till alla barn med utvecklingsstörning, oavsett grad av sådan, att få undervisning. Lagen fastställde skolplikten till 21 års ålder, med möjlighet till förlängning till 23 års ålder för att fullfölja påbörjad utbildning. Landstinget var huvudman.
- 1985 Den nya skollagen (1985:1100) ersatte 1967 års omsorgslag och ansvaret för utbildningen överfördes från Socialdepartementet till Utbildningsdepartementet.
- 1988 Särskolan börjar kommunaliseras. 1996 var den fullt kommunaliserad i hela landet.
- 1994 I samband med kommunaliseringen ersätts omsorgslagen av LSS-lagen.
- 1994 Nuvarande läroplan Lpf 94 fastställdes.
- 1995 Den första kursplanen för individuella programmet - verksamhetsutbildning fastställdes. Gysär 1995:8
- 2002 Nuvarande kursplan för individuella programmet - verksamhetsutbildning fastställdes. GySär 2002:2

Carlbeck-kommittén (SOU 2004:98) skriver att enligt Skolverkets statistik så deltog drygt 5 100 elever i gymnasiesärskolan läsåret 2000/01. Av dessa gick ca 850 i verksamhets-

träningen.

I Skolverkets rapport 2005:260 framgår det att läsåret 2002/03 gick 931 elever i verksamhetsträningen, läsåret 2003/04 var det 980 elever och 2004/05 var det 1016 elever.

3.3 Styrdokument

Skollagen

Skollagen är stiftad av riksdagen och innehåller de grundläggande bestämmelserna om utbildningen i alla skolformer och anger också övergripande mål och riktlinjer för utbildningen.

I skollagen står det bl.a. *”För barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan eller i gymnasieskolan därför att de är utvecklingsstörda finns särskolan. Kommunen är huvudman för särskolan.”* Lärarförbundet (2005, s. 56)

Läroplanen Lpf 94

Det är samma läroplan som gäller för gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, *Läroplan för de frivilliga skolformerna Lpf 94 (2006)*. När det gäller vilken uppgift som gymnasiesärskolan har så skiljer sig uppgifterna mellan gymnasieskolan och gymnasiesärskolan. Om gymnasiesärskolan står det: *”Gymnasiesärskolan vänder sig till ungdomar som inte kan gå i gymnasieskolan därför att de är utvecklingsstörda och bygger på den obligatoriska särskolan. Gymnasiesärskolan skall utifrån varje elevs förutsättning fördjupa och utveckla elevernas kunskaper som en förberedelse för ett meningsfullt vuxenliv i arbete, boende och fritid (s.7)*. I texten till gymnasieskolan står det att skolan även ska fördjupa och utveckla eleverna inför studier till universitet och högskola.

Kursplan GySär 2002:02

I inledningen i GySär 2002:02 står det: *”De första kursplanerna för individuella programmet trädde i kraft 1995. Utifrån de erfarenheter som vunnits sedan dess har kursplanerna förnyats och bättre anpassats till gymnasiesärskolans behov.”* (s. 5)

De förändringar man införde var att beskriva de nationella och de lokala styrdokumenterna, ett nytt avsnitt som handlar om att förbereda för vuxenlivet och att ta upp möjligheten till lokala

kurser. Därefter följer en kraftigt utvidgad kursplan för kurserna när det gäller verksamhets-
träningen och yrkesträningen.

Varje kurs i verksamhetsträningen har fått en kurskod. Alla kurser har följande under-
rubriker: Ämnesområdets syfte, mål att sträva mot och ämnets karaktär och uppbyggnad.

Det finns fem kurser för verksamhetsträningen. Nedan följer exempel på de nya mål som har
införts för respektive kurs. Jag har valt att ange de nya mål som jag upplever tillför mest
förändringar till verksamheten. I huvudsak är de nya målen en breddning och fördjupning när
det gäller vad eleverna ska lära sig och/eller få vara med om under sin gymnasietid.

Estetisk verksamhet:

- fördjupa förmågan att kommunicera med hjälp av olika estetiska uttrycksmedel
- fördjupa förmågan till socialt samspel och samarbete genom att delta i olika skapande aktiviteter
- fördjupa känslan och förståelsen av kulturella och estetiska värden.

Idrott och hälsa

- utveckla ett bestående intresse för fysisk aktivitet och för friluftsliv
- utveckla goda kost- och hygienvanor.

Kommunikation och socialt samspel

- fördjupa sin förmåga i dialog med andra uttrycka tankar och känslor fördjupa samt att reflektera och värdera
- utveckla redskap för tänkande, lärande, kontakt och påverkan genom verbal och icke-verbal kommunikation
- använda individuella kommunikationshjälpmedel.

Vardagsaktiviteter

- utveckla sin förmåga att hantera pengar och göra egna inköp
- fördjupa sin förståelse av sambandet mellan mat, hygien och hälsa
- utveckla sin förmåga att granska och värdera information och reklam
- utveckla sin förmåga att skapa och upprätthålla kamrat- och kärleksrelationer
- få erfarenhet av olika fritidsaktiviteter

- fördjupa sin kunskap om olika kulturer och traditioner som har betydelse för vardagslivet.

Verklighetsuppfattning och omvärldskunskap

- fördjupa sin förståelse av konsekvenser av egna och andras handlingar
- vidareutveckla sina relationer i skolan, på fritiden och i hemmet.
- vidareutveckla sin förmåga att använda begåvningshjälpmedel och andra tekniska hjälpmedel.

Skolplaner

Enligt GySär 2002:02 bestämmer kommunerna i skolplanen vilka resurser som skall användas, hur skolan ska organiseras, hur skollokaler ska se ut, vilken personal som skall finnas och också andra villkor som är avgörande för arbetet så att målen kan nås. Kommunerna skall i skolplanen visa hur verksamheten skall utvecklas och förändras på kort och lång sikt och hur målen i de nationella måldokumenterna skall uppnås i just den kommunen. Kommunen skall också kontinuerligt följa upp och utvärdera skolplanen.

Arbetsplaner

Enligt GySär 2002:02 visar den lokala arbetsplanen hur den enskilda skolan vill organisera sin verksamhet, reflektera över, utvärdera den och förändra den. Den skall visa hur mål i de nationella styrdokumenterna liksom mål i den kommunala skolplanen skall uppnås. En lokal arbetsplan skall vara ett levande styrdokument som kontinuerligt följs upp och utvärderas. Rektor ansvarar för att en lokal arbetsplan upprättas.

Individuella studieplaner

Enligt GySär 2002:02 skall individuella studieplaner upprättas för varje elev. I den skall det stå vilket program och vilka kurser eleven valt. Den individuella studieplanen skall kontinuerligt följas upp.

3.4 Utbildning för personal

Nuläge

I lärarförbundets häfte *Specialpedagogiskt stöd – för allas rätt till en bra utbildning (2005)* står det att dagens lärare som ska undervisa i särskolan får sin utbildning inom ramen för

kurserna i grundutbildningen. Tidigare gick de som skulle undervisa i särskolan en påbyggnadsutbildning till speciallärare eller till specialpedagog.

För elevassistenterna krävs det ingen speciell utbildning för att få fast tjänst. För de elevassistenter som vill finns det utbildning att få. En elevassistentens arbete består i att efter pedagogens ledning undervisa, hjälpa eleven med matning, hygien och medicinsk omvårdnad.

Framtiden

I sitt slutbetänkande skriver Carlbeck-kommittén (SOU 2004:98) att en inriktning av lärarutbildningen mot särskolans verksamhetsområde dessutom måste kunna breddas eller fördjupas genom en specialisering för att ge ytterliggare specifik kompetens för att t.ex. kunna undervisa barn och unga på tidig utvecklingsnivå ofta i kombination med flerfunktionshinder. De anser att det för denna elevgrupp ofta krävs en lärarkompetens som går utöver det vanliga. De skriver vidare att det dock inte är rimligt att alla lärarutbildningar kan erbjuda allt, utan de menar att det bör ske en samverkan mellan lärosäten för att kunna erbjuda en mångfald av inriktning- och specialiseringskurser inom det specialpedagogiska området. Detta kan t.ex. ske via nätuniversitet.

I regeringens skrivelse (2005/2006:151) framgår det att de vill göra en nationell utvecklingsinsats för att öka samverkan och kvaliteten i särskolan. De skriver att insatsen även bör omfatta stöd och stimulans till skolhuvudmännens arbete med kompetensutveckling av redan verksamma lärare samt insatser för att bättre belysa specialpedagogiska frågor i den statliga rektorsutbildningen..

Carlbeck-kommittén skriver att de anser att assistenter, liksom andra yrkesverksamma som arbetar i särskolan och i inkluderande verksamhet, ska ha kompetens och utbildning för sitt uppdrag. De skriver inte om verksamhetsträningens personal, men om träningsskolans personal skriver de att assistenterna har en dubbel funktion, både att vara ett pedagogiskt stöd, men också vid behov vara "elevernas händer och fötter". De anser att detta ställer speciellt stora krav på utbildning och erfarenhet för assistenter i träningsskolan. Carlbeck-kommittén anser att utbildningen bör syfta till att diskutera bemötande och attityder, funktionshindrets möjligheter och begränsningar och fokusera den sociala utvecklingen hos barn och unga. Det är också rimligt att utbildningen innehåller grundläggande pedagogiska perspektiv.

Av regeringens skrivelse (2005/2006:151) framgår det att utvecklingsinsatserna ska omfatta stöd till kompetensutveckling av elevassistenter. De vill att en nationell kursplan utarbetas för elevassistenter inom den gymnasiala påbyggnadsutbildningen.

Utöver detta vill regeringen (2002-2006) också göra insatser för att öka kunskapen hos skolans personal om s.k. begåvningsstöd.

3.5 Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning

Denna studie utgår från Howard Gardners teori om de så kallade multipla intelligenserna. Jag föreställer mig att elevernas utveckling kan ske inom många områden. När jag därför undersöker framtidstänkarna hos lärarna är det intressant att se om det är många områden eller ett fåtal som finns med.

Multipla intelligenser

Jensen (1996) berättar att i många år var det officiella sättet att mäta intelligens IQ-, Stamford-, Binet- eller Weschlertester. Han skriver vidare, dock utan att namnge någon, att en del började ifrågasätta om det var den bästa metoden. Det visade sig nämligen att personer som var ”genier” levde högst vanliga liv medan en del andra som stämplades som medelmåttor levde framgångsrika liv. I slutet av 1970-talet och början av 1980-talet började förhållandet att förändras. Harvardprofessorn Howard Garner blev ledare för Projektet Zero. Syftet var att pröva alternativa hypoteser om intelligens.

Enligt Armstrong (1998) föreslog Gardner att intelligens har att göra med förmåga att (1) lösa problem och (2) skapa något i ett meningsfyllt naturligt sammanhang.

Först undersökte Gardner (1994) följande intelligenser: Lingvistik-, spatial-, kroppslig-kinetisk-, interpersonell, musikalisk-, logiskmatematisk- och intrapersonell intelligens. Senare utökade han de multipla intelligenserna, Gardner (2001), med ytterligare en, nämligen naturintelligens. Han funderar också på om även extensiell intelligens bör tillföras gruppen. Så ibland räknas den som en halv multipel intelligens.

Enligt Sandell (2004) delar Garner in de åtta intelligenserna enligt följande:

VERBAL – LINGVISTISK handlar om förmågan att använda språket i olika sammanhang och utifrån olika syften.

LOGISK – MATEMATISK handlar om förmågan att känna igen och utforska siffror och abstrakta mönster, kategorier och förhållanden.

VISUELL – SPATIAL handlar om förmågan att mentalt uppfatta, skapa och ändra föreställningar och bilder.

KROPPSLIGT – KINESTETISK handlar om förmågan att kontrollera sina kroppsrörelser.

MUSIKALISK – RYTMISK handlar om förmågan att kommunicera och/eller förstå stämningar och känslor som förmedlas musikaliskt, komponera och/eller framföra musik instrumentalt och/eller med sång.

INTRAPERSONELL handlar om förmågan att vara medveten om, känna till och förstå sina egna känslor, tankar, drömmar och mål och att kunna reflektera över sitt liv.

INTERPERSONELL handlar om förmågan att känna in och reagera på andra personers sinnesstämningar, känslor, temperament och behov. Kan bygga relationer och samarbeta i grupp.

NATUR handlar om förmågan att tolka och förstå hur naturens krafter påverkar människors levnadsvillkor. Har känsla för naturobservationer och kan urskilja, identifiera och klassificera växter och djur.”

Bland de åtta separata förmågor som Gardner (2001) idag menar sig kunna urskilja ligger tre ganska nära de traditionella IQ-testen, nämligen språkligt, logisk-matematisk och spatial. Gardner anklagar skolan för att under lång tid ensidigt ha gynnat och värderat just dessa intelligenser. Han menar att vi alla har inslag av samtliga intelligenser men att vi oftast är speciellt framstående inom vissa områden utan att därför vara det inom andra. Vidare hävdar han att karaktären är viktigare än intellektet.

En frustration som finns när det gäller teorin om de multipla intelligenserna är att de nya intelligenserna inte är så lätta att mäta Gardner (2001). Madsén (2006-10-12) skriver att Gardners teori är bred och delvis spekulativ och därmed svår att testa. I förordet till Prashing (1996) står det att Gardner förvånansvärt nog har utelämnat en av de allra viktigaste intelligenserna, nämligen förmågan att skapa nya idéer.

Gardner (2001) säger själv att han erbjuder en samling kriterier för vad som räknas som en intelligens, samt information som talar för rimligheten av varje enskild intelligens.

Forskning om funktionshinder

Den första kursplanen för gymnasiesärskolans individuella program – verksamhetsträningen fastställdes så sent som 1995. Kanske är det orsaken till att det har varit svårt att hitta forskningsrapporter som berör verksamhetsträningen. Jag har därför valt att studera tankegångarna från närliggande och övergripande områden för att på så sätt belysa en del av elevernas situation.

Andersson (2003) anser att handikappvetenskap är den vetenskap som studerar problem som rör handikapp och att en sådan vetenskap finns och är möjlig. Han tycker att området är brett och komplicerat med behov av flera vetenskapsdiscipliners specialiserade, men samordnade kunskap. Som exempel anger han att pendlandet mellan ett ensidigt medicinskt och ett lika ensidigt socialt perspektiv har påverkat livet för flera generationers funktionshindrade. Därför menar han att kraven på tvärvetenskaplig forskning bör öka.

Söder (2005) menar att det finns en spänning mellan handikappforskningens två ben. Det ena benet handlar om individen och hans/hennes egenskaper och det andra benet handlar om omgivningen. Han säger att eftersom man valt att definiera handikapp utifrån en relativ definition (handikapp som något som uppkommer i mötet mellan en människa med funktionshinder och omgivningen) så byggs båda dessa ben in i avgränsningen av handikappforskningens studieobjekt. Frågan är vad som ska stå i fokus. Är det individen och dennes egenskaper eller omgivningen/samhället? En av de intervjuade visade på att hon försökte tänka i båda riktningarna.

Söder (2005) skriver vidare att en del säger att det bara är människor med egna erfarenheter av funktionshinder som kan bedriva forskning på rätt sätt. De menar att det är de funktionshindrade som skall formulera frågorna, styra projektet och aktivt delta i alla faser av detsamma.

En gåtfull verklighet

Furenhed (2000) kom i sin forskning fram till att vi inte delar något symboliskt språk med personer med grav utvecklingsstörning. Därför kan vi inte verbalt bekräfta att vi förstår dessa eller att de har förstått oss. Men han menar att vi kan förstå varandra genom känslspråk och insikten om att vi alla lever. Han menar att nuet troligen dominerar för personer med grav utvecklingsstörning när det gäller upplevelser av livet och livskänsla. Han förklarar också att

de kan ha förmåga till att känna många känslor men att de har färre chanser på grund av sina funktionshinder att uppleva dem.

Furenhed (2000) betonar vikten av ett rätt bemötande av personer med grav utvecklingsstörning. *”Gravt utvecklingsstörda kan i de flesta fall uppfatta emotionella tillstånd hos andra. Därför kan de antagligen ”ta den andres emotionella attityd” mot sig själv och med hjälp av denna forma sin identitet. En konsekvens av detta resonemang är att om vuxna utvecklingsstörda behandlas och bemöts som spädbarn, kan de uppfatta den emotionella laddningen i denna attityd och bygga upp en spädbarnsidentitet. Om de däremot blir bemötta som vuxna kanske detta kan bidra till att de utvecklar en mer vuxen identitet” (s.129).*

Furenhed (2000) kommer i sin undersökning fram till att personer med grav utvecklingsstörning kan uppleva lycka även om den ibland ser annorlunda ut än normalbegåvades. De kan troligtvis inte glädjas över förhoppningar eller över att glädja andra. Han tror inte heller att de kan uppleva förälskelsens lycka. Å andra sidan är de troligtvis förskonade från de obehag som orsakas av svåra och sorgliga minnen. De är troligtvis inte rädda för framtiden eller för att dö. Han skriver att det är viktigt att erbjuda personer med utvecklingsstörning så många upplevelser som möjligt för att se vilka han/hon tycker om. Furenhed fastslår också det till synes självklara – att personer med grav utvecklingsstörning har ett människovärde.

Jag vill förstå

Kerstin Göransson (1999) har funderat kring didaktiska frågeställningar med utgångspunkt från träningskolans undervisning. Hon menar att sättet att undervisa kan varieras utifrån en mängd olika variabler. Hur dessa varieras är bl a beroende av synen på hur barn lär. Hon säger att undervisningen sker bäst i för eleven meningsfulla sammanhang och elevernas tidigare erfarenheter och kunskaper utgör grunden för deras lärande. Hon frågar sig: Vilka konsekvenser det kan få för sättet att undervisa? Vilka variabler som kan varieras och hur? De variabler som hon själv beskriver hamnar som undergrupper till: När? Var? och Hur?

Hon menar att det viktigaste redskapet en lärare har i sin yrkesutövning är den egna förmågan att omvandla didaktisk kunskap till didaktisk handling i den vardagliga undervisningen och att i sin tur omvandla den didaktiska handlingen till erfarenheter som leder till en vidare utveckling av den didaktiska kunskapen osv.

4. Metod

Undersökningen är gjord som en kvalitativ intervjuundersökning Kvale (1997).

4.1 Val av intervjupersoner

Fem personer intervjuades. Två personer arbetar inom verksamhetsträningen i glesbygdskommuner, en person arbetar i en mellanstor kommun och två personer arbetar i ett storstadsområde. Förslag på personer att ta kontakt med har jag fått via sökning på webben och genom förslag från andra personer. Alla personerna var kvinnor. Två var förskollärare, två var fritidspedagoger och en var socialpedagog när det gällde grundutbildningen. Därefter hade de kompletterat genom att läsa vidare. Fyra av dem hade läst specialpedagogik på 40-60 p och den femte höll på att läsa specialpedagogik. Utöver detta hade flera läst ytterligare kurser. Yrkeserfarenheten inom området varierade mellan 10 år till 35 år.

4.2 Etiska överväganden

Att genomföra intervjuer gör att man ställs inför etiska frågor. Undersökningen genomfördes så att huvudkraven som finns sammanställda i *Vetenskapsrådet (2002) Forskningsetiska principerna inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning* i möjligaste mån skulle tillgodoses.

Informationskravet.

”Forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte.” (ibid.s. 7) Jag informerade intervjupersonerna om studiens uppläggning, syfte och hur resultatet skulle presenteras. De informerades om att det var frivilligt att delta och att de när som helst kunde avbryta sin medverkan. (Se bilaga 1.)

Samtyckeskravet

”Deltagarna i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan.” (ibid.s. 9) Jag bad om att få banda intervjun men informerade intervjupersonen att om hon så ville kunde jag i stället enbart göra minnesanteckningar. Jag hade kontaktat ansvarig skolledare i förväg för att informera om den undersökning jag tänkte göra.

Konfidentialitetskravet

”Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfiden-

tialitet och personuppgifter skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem.” (ibid.s. 12.) Jag har lovat att personernas identitet och vilka skolor som är involverade inte ska röjas i rapporten. Det gör att jag har valt att göra en gemensam sammanställning av de olika intervjuerna för att inte alltför markant visa vad som händer på en enskild skola. Detta eftersom verksamhetsträningen berör så få elever i Sverige.

Nyttjandekravet

”Uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål” (ibid.s. 14). Intervjumaterialet kommer endast att användas i min undersökning och inte lämnas ut till andra.

4.3 Avgränsning

Jag valde att begränsa mig till att intervjua 5 personer. Kvale (1997) säger att i en intervjustudie brukar antalet intervjuade ligga kring 15 ± 10 . Antalet kan skifta beroende på den tid och de resurser som finns tillgängliga för undersökningen och på lagen om avtagande avkastning. Eftersom verksamhetsträningen är ett litet område så skulle varje intervjuperson medföra en längre ressträcka. Det gjorde att studien begränsades till att omfatta 5 personer.

Tidsperioden som den intervjuade skulle berätta om avgränsades till 5 år bakåt och 5 år framåt i tiden. Det var den period som jag bedömde att det skulle vara lätt för försökspersonerna att överblicka.

4.4 Genomförande

Innan intervjuerna genomfördes blev skolledningen tillfrågad. De gav samtliga sitt samtycke till att personalen fick delta i studien. Intervjun började med att de intervjuade fick läsa igenom ett papper med information om själva intervjun och undersökningen. Lärarna fick sedan ta ställning till om de fortfarande ville bli intervjuade. Den avsatta tiden var ca 1,5 timme. Efter några av intervjuerna gavs det även tillfälle att titta på skollokalerna och det material som eleverna använder.

Alla de intervjuade medgav att intervjun blev upptagen på band. Efter intervjuerna skrevs dessa ordagrant ned. Texten markerades sedan med olika färger. Grönt för hur det ser ut idag,

blått för förändringar de senaste fem åren och rött för vad som var på gång eller vad de önskade sig.

4.5 Analysmetod

Intervjuexterna lästes sedan igenom flera gånger. Därefter strukturerades innehållet ytterligare utifrån de kategorier som upptäcktes.

Följande rubriker sattes på de kategorier som handlade om framtida förändringar:

- kommunikation
- samarbete med daglig verksamhet
- elevernas ökade självständighet
- tillgång till personer med ämneskompetens
- kunskap
- lokaler
- övrigt.

Följande rubriker sattes på de kategorier som handlade om förändringar som ägt rum:

- lokalförändringar
- tillgång till personer med ämneskompetens
- utrustning och läromedel
- kunskap/pedagogiska tankar.

För att bättre tillvarata anonymitetskravet har jag valt att redovisa svaren utifrån de intervjuade som grupp. De citat som finns med är bearbetade enligt meningskoncentreringsmodellen, se Kvale (1997). Den innebär att långa uttalanden formuleras om så att det väsentliga framkommer i kortare form.

I resultatdelen gör jag också en jämförelse mellan förändringar som har skett de senaste fem åren och de förändringar som lärarna önskar se de kommande fem åren.

I diskussionsdelen berör jag de likheter och skillnader som finns mellan lärarnas önskemål, forskning, riktlinjer i styrdokument och de kommande förändringar som regeringen (2002-2006) vill genomföra.

5. Resultat

De intervjuade berättade både om pedagogiska utvecklingsmöjligheter de närmaste fem åren och om organisatoriska önskemål. Jag har valt att redovisa båda kategorierna eftersom de oftast i slutändan leder fram till aktiviteter för ungdomarna. När det gällde en del förslag till förändringar togs de upp av flera av de intervjuade lärarna, medan en del förslag endast nämndes av någon enskild. Förslagen handlar om vad lärarna på kom på just vid intervju-tillfället.

5.1 Utvecklingsmöjligheter

Kommunikation

Alla de intervjuade tyckte att kommunikationen hörde till ett av de viktigaste områdena. Fyra ville utveckla elevernas kommunikativa förmåga genom något eller flera av följande sätt:

- kurs i teckenkommunikation till övriga lärare som kommer i kontakt med eleverna.
- kurs i teckenkommunikation till övriga elever som ofta kommer i kontakt med eleverna
- kommunikationsstöd med hjälp av datorer, bandspelare, bilder, PECS.

Några röster:

”Jag tror att det är jätteviktigt att vi ger de här ungdomarna medel för att kommunicera.”

”Jag skulle önska att även andra elever lär sig teckenkommunikation för det har att göra med kompisskapet. Det underlättar om kompisar kan kommunicera med varandra.”

”Att vidareutveckla kommunikationen är mitt största intresse.”

”Jag skulle vilja utveckla mitt kunskapsområde mer inom kommunikation.”

”Det kommer kanske nya dataprogram och talapparater för eleverna. Jag tror att det händer saker framöver.”

Samarbetet med daglig verksamhet

Fyra nämnde att de vill utveckla kontakten med daglig verksamhet genom något eller flera av följande förslag:

- plan för vilken daglig verksamhet eleverna ska komma till

- tydligare när det gäller att se vilka möjliga arbetsplatser som finns
- utveckla APU, arbetsplatsförlagd utbildning
- vill inrikta arbetet i klassrummet på den träning som behövs inför den kommande arbetsplatsen
- önskan att daglig verksamhet och skolan ska närma sig varandra
- plan för de elever som går i en skola i en annan kommun.

Några röster:

”Jag tänker på en elev som väver. Han har gjort praktik. Där fick han jobba precis med de moment han har tränat, att väva och klistra mattor. Så han kunde känna sig bekväm och trygg då han kom dit.”

”För så är gymnasieskolan uppbyggd... man söker till vårdutbildningen för att man vill jobba inom vårddyrket och det gör man sedan direkt. Men i gymnasiesärskolan kan man gå i fyra år och man vet knappt vad man ska göra när man går ut efter fyra år.”

”Vad finns det för arbetsplatser? Vad behöver de då för kunskaper?”

Elevernas ökade självständighet

Två av de intervjuade nämnde vikten av att hitta arbetsuppgifter där eleverna fick öva sin förmåga att självständigt klara så mycket som möjligt. En av de intervjuade tar också upp att hon hoppas att man ska hitta fler strategier som gör att elevernas självständighet ökar.

Några röster:

”Vi försöker att hitta sådana områden som eleven har nytta av i framtiden. T.ex. klara av att hänga upp sin jacka på en galge.”

” Det jag hoppas på är att man har utvecklat ännu mera hjälpmedel och hittat strategier hur eleverna kan göra olika saker. T.ex. att kunna gå och handla själv.”

Tillgång till personer med ämneskompetens

Följande resurser fanns på skolorna. Några hade tillgång till många av dem och några bara i begränsad omfattning: Musikhandledare, musiklärare, gymnastiklärare, bildlärare, drama-

lärare, textillärare, träslöjdlärare, sjukgymnast, handledning,

Några av lärarna framförde önskemål om att det skulle anställas personer som var talpedagoger, bildlärare, dramalärare, musiklärare och personer som kunde ge handledning.

Kunskap

Som tidigare nämnts ville någon öka kunskaperna i teckenkommunikation både hos personal som arbetade i de andra klasserna och hos elever i de andra klasserna på skolan. En lärare uttryckte önskemål om ökade kunskaper inom kommunikationsområdet. En skola var med i ett EU-projekt och skulle på det sättet få pengar till att höja kompetensen bland personalen. En lärare tyckte att chefer på olika nivåer och politiker borde få mer kunskap om särskolan och gymnasiesärskolan. På en skola skulle personalen informera mellanstadiet om verksamhetsträningen som finns på samma skola.

Några röster:

”Det är inte alltid så lätt att hitta rätt utbildning för oss som jobbar på verksamhetsträningen när det gäller föreläsningar.”

”Det som också är positivt är att de har frågat efter oss och nu ska vi göra en turné och samtliga klasser på mellanstadiet vill att vi berättar om vårt arbete och våra elever.”

Lokaler

En lärare visste att de framöver skulle flytta igen, en lärare var rädd för att så skulle bli fallet och en lärare hoppades att verksamhetsträningen skulle få flytta in i samma skolbyggnad som vanliga gymnasiet. Utöver detta hade man önskemål om blivande lokaler och redan befintliga lokaler genom att få:

- utveckla lokalerna på skolan: vita rummet (sinnesträningsrum), bubbelbad
- utrusta nya lokalerna så att de blir mer anpassade till vuxna elever
- större lokaler.

Övrigt

Övriga förslag till utvecklingsområden som någon av de intervjuade framförde:

- kursplan för autister

- plan för samarbetet inför eget boende
- införa ett estetiskt program på verksamhetsstråningsnivå.

Några röster:

”Jag tror på det här med estetisk verksamhet. Man kan göra så mycket utav sång, musik, dans, rörelseglädje och drama.”

”När det gäller de nya lokalerna på gymnasieskolan får jag ta med mig de erfarenheter jag har och så göra ett gymnasiestuk utav det. Alltså att göra det lite mer vuxet på något sätt.”

5.2 Förändringar som har skett de senaste fem åren

Lokalförändringar

Tre av de fem skolorna hade bytt lokaler under den senaste femårsperioden. En skola var nystartad. Det var alltså bara en skola som hade varit i samma lokaler längre tid än fem år. Lokalförändringarna hade i de flesta fall inneburit positiva förändringar. Utemiljön hade blivit bättre för alla de skolor som hade flyttat. Man hade exempelvis kunnat bygga en motorikbana som inte andra förstörde. Det fanns utrymme för att såga ved och stapla ved. Skollunchen upplevdes också mer positivt. I ett fall tyckte den intervjuade att nu kunde hon låta eleverna gå utan personal till matsalen. Eleverna kunde även självständigt hämta påfyllning av maten. I det fallet hade särskolan flyttat in i egna lokaler. Byte av lokaler hade också för en skola inneburit en lugnare miljö och lokalerna var bättre anpassade för verksamheten. En av lärarna hade med sin klass flyttat flera gånger. Hon upplevde det som negativt och hoppades nu komma till ro för att kunna ägna sig åt skolarbetet.

En skola hade delat ett rastrum i två delar. En del för tystare aktiviteter som att titta i tidningar och en del för mer lek. En lärare berättade att eftersom de nya lokalerna låg en bit ifrån huvudskolan hade det blivit en ny bra aktivitet att gå och hämta maten på en matvagn.

Tillgång till personer med ämneskompetens

Under femårsperioden hade en dramapedagog anställts i en av skolorna och en annan skola hade fått tillgång till en egen sjukgymnast på deltid. En lärare uttryckte svårigheter som uppkommer då det byts skolledning och då den nya skolledningen inte har kunskaper om särskolans verksamhet.

Utrustning och läromedel

En skola hade skaffat en dator till varje elev och köpt in flera dataprogram. Två av lärarna visade egna läromedel/hjälpmedel som de hade gjort. På en skola hade nästan alla eleverna fått tidsklockor. Tidsklockor är en form av ”äggklockor” där eleven hela tiden med hjälp av ljuspunkter ser hur lång tid som är kvar. En skola hade även fått höj- och sänkbara bord och en skola hade fått en egen handikappbuss som man fick köra med B-körkort.

Kunskap/Pedagogiska tankar

En lärare sa att hon främst hade utvecklat det som hon hade gjort tidigare. En lärare berättade att hon hade vidareutvecklat ”utedagen” som tidigare hade inneburit att man var ute i skogen till att numera ibland också vara ute i samhället. De hade även infört att åka mer kommunalt än tidigare då de ofta åkt med beställd transport. En lärare berättade att de nya lokalerna hade inneburit att de på ett bättre sätt hade kunnat bygga upp en tydligare visuell struktur.

Den enskilde lärarens kunskaper bidrog också till att förändra verksamheten. På så sätt hade man kommit igång med mer teckenkommunikation och att använda pictogrambilder på en skola. En lärare sa att hon med sitt förhållningssätt ville sprida mer kunskap om kommunikation.

På en skola hade man integrerat en del av eleverna i andra särskoleklasser under träslöjd, textilslöjd, musik, körsång och dans.

5.3 Orsaker till tidigare förändringar

Flera av de intervjuade nämnde att en orsak till förändringar var att de hade bytt skollokaler. Under den senaste perioden hade tre av de fem klasserna bytt skollokaler, en klass var ny på stället. Det var speciellt situationen kring maten och rasterna som hade förändrats tack vare lokalförändringen. En av lärarna uttryckte också att nya elever gjorde att hon tvingades att tänka nytt. Lärarnas egna kunskaper och positiva attityd till förändringar hade också bidragit till att förändra verksamheten både i den egna klassen och i andra klasser.

Några röster:

” Det är ju så här att man har elever som kräver någonting och då får man en idé. Så visar det sig att den idén passar andra elever och att man kan utveckla den på olika sätt.”

” Jag har sett möjligheterna hela tiden till förändring och utveckling. Själv är jag en ganska positiv människa i botten så jag försöker att hela tiden se möjligheterna.”

”De får en mycket mer givande rast då de kan ha den på ett lugnare ställe. Vi har kunnat bygga upp en motorikbana ute, vi kan såga ved, stapla vedhögar och kicka boll. Några kan vara inne och några kan vara ute.”

5.4 Tankar kring kommande förändringar

Lärarna var oroliga för olika saker inför framtiden. Det var flera områden som de funderade omkring. Ex. att inte få vara kvar i lokaler som upplevdes positiva, osäkerhet kring flytt till nya lokaler, undran vad Sveriges politiker skulle komma med för direktiv, funderingar kring sin pensionering och vad den skulle medföra eftersom det är svårt att få tag på behörig personal till särskolan och en lärare uttryckte att hon behöver arbetsro för att hinna ta till sig den kunskap som hon sedan ville ge vidare till eleverna.

5.5 Analys av resultatet

Resultatet visar att lärarna ser eller önskar följande möjligheter:

att vara med om att utveckla

- elevernas kommunikation med varandra och med personalen
- personalens kommunikation med eleverna
- samarbetet med daglig verksamhet
- elevernas självständighet.

att få tillgång till fler personer med ämneskompetens

att öka kunskapen inom områden som berör eleverna

- att lärarna får mer kunskap om verksamheten
- att skolledarna och chefer på olika nivåer får mer kunskap om särskolan
- att skolpolitikerna får mer kunskap om särskolan.

att få utforma lokalerna på ett ändamålsenligt sätt.

De som är markerade med * nämner flera av lärarna att de vill utveckla ytterligare de

närmaste fem åren.

De senaste fem åren har följande förändringar ägt rum:

- lokaler *
- utrustning och läromedel
- personer med ämneskompetens *
- förnyelse av kunskaper bland personalen *
- att elever är tillsammans med andra klasser vissa lektioner.

Lärarna anger flera orsaker till förändringarna: eleverna har bytt lokaler, nya elever har gjort att lärarna har tänkt i nya banor, lärarnas kunskap och positiva attityd till förändringar.

När man beskrev nuläget berättade man om samarbetet med daglig verksamhet men det var ingen som påtalade förändringar som hade skett. Däremot sa de flesta av lärarna att de ville utveckla samarbetet under den kommande femårsperioden.

En skola hade börjat integrera enskilda elever i andra särskoleklasser under estetiska lektioner. Ingen av de övriga lärarna nämnde att de planerade något liknande.

6. Diskussion

Jag har valt att låta utvecklingsmöjligheterna belysas med några av lärarnas tankar, några av de styrdokument som finns, skrivelse från regeringen (2005/2006:151) och Gardners tankar om de multipla intelligenserna Sandell (2004). Jag tar upp de viktigaste likheterna och skillnaderna som jag har upptäckt. Därefter diskuterar jag metoden, resultatet och ger förslag till kommande studier.

6.1 Utvecklingsmöjligheter

Lärarnas tankar

Av det som lärarna berättar förstår jag att det hela tiden händer mycket ute på de skolor där verksamhetsleverna befinner sig. Skolpolitiker tar beslut som sedan påvekar verksamheten.

Lärarna upptäcker nya möjligheter och på så sätt förändras verksamheten. Lärarnas önskemål har jag redan nämnt i resultatdelen, men jag skulle vilja göra följande tillägg.

- När jag gör en jämförelse mellan vad som har skett tidigare och tankar inför framtiden slår det mig hur viktigt det är att skolorna tar del av varandras utveckling. Precis som en lärare såg möjligheter i att behoven för en elev även kan påverka vad som erbjuds en annan elev, så kan förändringar på en skola påverka förändringar på en annan.

Jämförelse med teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning

Grupperas lärarnas förslag till förändringar i relation till de multipla intelligenserna enligt Gardner, visar det sig att förändringsförslagen kan relateras till mer än hälften av dessa. Nämligen lingvistik-, spatial-, kroppslig-kinetisk-, interpersonell-, intrapersonella och den musikaliska intelligensen. De som inte berörs är den logisk-matematiska-, natur- och den existentiella intelligensen. En av de intervjuade beskrev att man redan hade infört en skolträdgård. En annan lärare berättade om sina utflykter i naturen. Möjligen kommer naturintelligens att få ett större genomslag i undervisningen framöver.

Flera av lärarna tog upp vikten av hjälpmedel, så att eleverna skulle klara sig mer självständigt. En lärare berättade att hon hade börjat åka mer kommunalt med sina elever. Söder (2005) säger att det finns en spänning mellan handikappforskningens två ben. Det ena benet handlar om individerna och deras egenskaper och det andra benet om omgivningen. Förändrar man omgivningen så kanske en del handikapp inte uppstår. Ibland är det kanske så att det är lätt att göra eleverna mer handikappade än vad de är.

Kommunikation var det område som lärarna betonade mest. En lärare som arbetade med elever med grav utvecklingsstörning sa, *"De här som bara sitter. Hur ska de kunna säga ja och nej? När man inte vet med stor säkerhet att de säger ja och nej. Det skulle jag vilja ha mer kunskap om."* Furehed (2000) har ingen lösning på detta, men säger att vi i vårt dagliga liv drar riktiga slutsatser om våra medmänniskors inre liv med vägledning av deras allmänna kroppspråk, mimik, ögonuttryck och beteende. Furehed har beskrivit gravt utvecklingsstördas förståelse.

En lärare berättade att hon hade förändrat undervisningen, så att eleverna nu gjorde studiebesök ute i samhället. Flera av lärarna tog upp att de ville knyta närmare kontakt med elevernas kommande arbetsplatser. De ville även arbeta med de moment som eleven sedan

skulle göra på jobbet. Göransson (1999) menar att undervisningen sker bäst i för eleven meningsfulla sammanhang. Det tycks som om detta är fallet i den mesta av undervisningen inom verksamhetsutbildningen. Lärarna strävar hela tiden efter att hitta praktiska arbetsmoment.

Ytterligare möjligheter skulle kunna vara, att de hjälpmedel som finns blir mer kända ute på skolorna. Vem tar ansvar för att föra ut kunskaperna till lärarna? Och vem tar ansvar för att koppla de behov som lärarna ser till de forskare som finns?

Jämförelse med läroplanen

I läroplanen står det att skolan ska utveckla elevernas kunskaper som en förberedelse för ett fullt vuxenliv i arbete, boende och fritid.

Av dessa tre var det i huvudsak samarbetet med daglig verksamhet, det kommande arbetet som lärarna ville utveckla. En lärare tog upp att det borde skrivas en plan för samarbetet inför det egna boendet. När jag lyssnade på vad lärarna berättade om verksamheten i nuläget så framkom det att det fanns många fritidsaktiviteter som t.ex. att bada, gå till biblioteket och fika på caféer. Ingen nämnde dock att de ville utveckla de aktiviteter som kan räknas som träning av fritidsaktiviteter.

En möjlighet inför framtiden tror jag är att även göra en plan inför det egna boendet och att gå igenom fritidsutbudet i kommunen. Kanske skolan kan vara med och tycka till vad som passar för verksamhetens elever.

Jämförelse med kursplanen

En jämförelse med de fem kurserna estetiskverksamhet, idrott och hälsa, kommunikation och socialt samspel, vardagsträning och verklighetsuppfattning samt omvärldskunskap visar att önskemålen om förändringar finns inom samtliga kursområden.

Jämförelse med regeringens skrivelse 2005/06:151

Regeringen (2005/06:151) skriver på sidan 31 *"Eleverna i gymnasiesärskolan bör ha större möjlighet att få en utbildning som svarar mot elevernas önskemål."* En lärare tyckte att eleverna i vanliga gymnasieskolan hade chans att välja ett program som sedan ledde fram till ett arbete. Hon sa: *"Men i gymnasiesärskolan kan man gå i fyra år och man vet knappt vad man ska göra när man går ut efter fyra år"*.

Regeringen skriver *”I syfte att öka flexibiliteten hos de individuella programmen i gymnasiesärskolan bör uppdelningen i yrkes- och verksamhetssträning tas bort”* (ibid. s 36) . En skola hade börjat låta eleverna vara tillsammans med andra klasser under vissa lektioner. Det var något som man tyckte var positivt.

Regeringen skriver *”Det är viktigt att personalen inom skolan har den kompetens som behövs för att alla elever skall få kunskaper och utvecklas”*(ibid. s 45).

Några av skolorna hade handledning eller önskade sådan. Flera av lärarna uttryckte vikten av att få mer kompetens. En lärare höll själv i en teckenkurs för sina kollegor.

Övriga möjligheter

Till sist vill jag nämna den möjlighet som finns genom att sprida alla goda exempel via Särnet. (www.sarnat.edu.goteborg.se)

6.2 Metoddiskussion

Jag valde att göra en kvalitativ intervjuundersökning. Kanske att jag skulle ha kunnat få fram en del av svaren genom en enkät men det hade inte gett mig samma känsla för vad de intervjuade ville förmedla genom sina berättelser om verksamheten. Jag tror även att de intervjuade hittat sina egna svar då de får berätta för någon. Fördelen med en enkät hade varit att jag hade kunnat utöka målgruppen till betydligt flera personer och på så sätt fått en tydligare bild på vilka förändringar som är på gång eller vad som önskas.

För egen del tror jag att jag har fått ut mer information genom dessa fem intervjuer än om jag hade skickat ut en enkät. Det jag har fått ut är att jag i flera fall har jag fått se lokalerna och de läromedel som lärarna använder. Jag har lyssnat på fem berättelser om hur skolveckan och läsåret ser ut. Framför allt har jag varit med om hur lärarna har blickat framåt, sett deras iver då de har berättat om vad de skulle vilja göra och vad som redan är på gång. Detta hade jag inte kunnat fånga i en enkät.

6.3 Resultatdiskussion

Validitet handlar om värdet av och relevansen hos de data jag samlat in. Jag anser att de insamlade uppgifterna är relevanta för frågan. Studien anser jag är viktig av följande

anledningar. Regeringen har kommit med skrivelse *Kvalitet och samverkan- om utbildning för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning (2005/06:151)*. Det har nyligen utkommit en ny kursplan och hela tiden sker det mer forskning. Det är också viktigt att se vad som sker ute på fältet och ta del av de framtids tankar som lärarna som arbetar närmast eleverna har.

Syftet med studien var att ta reda på vilka pedagogiska utvecklingsmöjligheter fem lärare önskar och/eller tror kan genomföras inom det individuella programmet – verksamhetsträning, de närmaste fem åren. Det jag framför allt har upptäckt är att de tycker att samarbetet med daglig verksamhet och kommunikationen är viktiga områden att utveckla.

Jag har dock funderat en del på varför jag ville att de intervjuade skulle berätta om verksamheten idag, trots att det var framtiden jag var intresserad av. Jag gjorde det för att den intervjuade skulle få tänka på vad de gör och på så sätt komma på allt nytt som har hänt de senaste fem åren. Det blev sedan en språngbräda mot framtiden.

Om denna studie används som en förstudie så kunde de kommande intervjupersonerna få flera alternativ att ta ställning till och sedan även komplettera med fler. Jag hade kunnat låta intervjupersonerna ta del av vad de tidigare hade sagt, för att på så sätt öka möjligheten att de sa vad de tyckte och inte bara det som de kom på under intervjun.

6.4 Förslag till kommande studier

Den här studien är en förstudie om vilka önskningar som personalen på verksamhetsträningen har inför de närmaste fem åren. En fördjupad studie skulle även kunna inrikta sig på varför dessa förändringar är önskvärda.

Jag undrar hur svaret på frågan om kommande förändringar hade sett ut om eleverna som går på verksamhetsträningen hade fått den. Vilka förändringar önskar de?

Under den senaste femårsperioden har det kommit en ny kursplan för verksamhetsträningen. Ingen av lärarna nämnde den som en orsak till de förändringar som hade genomförts. Kanske är det så självklart att lärarna använder kursplanen då de skriver de individuella planerna, att de inte tänker på att de omedvetet styrs mot en förändring. Detta skulle någon kunna undersöka i en fördjupad studie.

Referenslista

- Amstrong T., (1998). *Barns olika intelligenser*. Falun: Brain Books AB
- Andersson, O., (2003). *Handikappvetenskap – finns det? En diskussion om handikappvetenskap, handikappforskning och handikappkunskap*. FUB Utveckling
- Bakk, A., Grunewald, K. (2000). *Omsorgsboken*. Stockholm:Liber
- Björklid, P., Fischbein, S. (1996). *Det pedagogiska samspelet*. Lund:Studentlitteratur
- Gardner, H., (1994). *De sju intelligenserna*. Malmö: Brain Books AB
- Gardner, H. (2001). *Intelligenserna i nya perspektiv*. Finland: Brain Books
- Göransson, K. (1999). *Jag vill förstå – om eleven, kunskapen och lärandet*. Stockholm: Stiftelsen ala
- Hjälpmedelsinstitutet (2005-10-06). www.hi.se/statistik/utvst.shtm
- Furenhed, R. (2000). *En gåtfull verklighet, Att förstå hur gravt utvecklingsstörda upplever sin värld*. Bjärnum: Carlssons
- Jadne, K. (2003). *Sammanfattning av Begåvningsnivåerna G Kyléns /K Göransson och kommunicera mera M Granlund/C Olsson* . Fortbildningsstencil
- Jensen, E. (1996). *Aktiv metodik – metodbok med över 1000 idéer som underlättar inläring*. Malmö: Barin Books AB
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Läraryrskommittén (2005-10). *Specialpedagogiskt stöd – för allas rätt till en bra utbildning*. Elanders Gummesson AB: Läraryrskommittén

Madsén, T. (2006-10-12). *Den mångsidiga intelligensen*.

www.lararforbundet.se/web/papers.nsf/Documents/0039CF33

Lundgren U. ordf. i huvudred..(1996). *Pedagogisk uppslagsbok*. Stockholm: Lärarförbundets Förlag

Lärarförbundet (2005). *Lärarens handbok*. Solna: Lärarförbundet

Prashing, B. (1996). *Våra arbetsstilar – hur du är avgör hur du lär*. Malmö: Brain Books AB

Regeringen (2005/2006: 151). *Kvalitet och samverkan – om utbildning för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning*. Stockholm: Regeringen

Sandell, M. (2004). *Lära sig kan alla! – men inte på samma sätt och inte på samma dag*. Växjö: Gothia

Skolverket (2002). *Gymnasiesärskolans individuella program, Kursplaner och kommentarer, Kurs- och ämnesregister*. Gysär 2002:02

Skolverket (2005:260). *Barn, elever och personal – Riksnivå. Sveriges officiella statistik om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning. Del 2*

SOU 2003:35. *För den jag är Om utbildning och utvecklingsstörning*

SOU 2004:98. *För oss tillsammans Om utbildning och utvecklingsstörning*

Särnet. Särskolornas websida. www.sarnat.edu.goteborg.se).

Söder, M. (red) (2005). *Forskning om funktionshinder Problem –utmaningar – möjligheter*. Lund: Studentlitteratur

Tideman, M. (red) (1996). *Funktionshinder & handikapp*. Falun : Johansson & Skyttmo Förlag

Tideman, M. (2000). *Normalisering och kategorisering. Om handikappideologi och välfärdspolitik i teori och praktik för personer med utvecklingsstörning*. Sollentuna: Johansson & Skyttmo förlag

Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna Lpo 94 . Lpf 94*. Ödeshög: Fritzes

Utbildningsdepartementet (1985:1000) *Skollagen (1985:1100)*

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Elanders Gotab: Vetenskapsrådet

Information till intervjupersonerna

Jag heter Els-Marie Lindholm och arbetar som specialpedagog vid S:t Botvids gymnasiesärskola. Jag studerar för att bli utvecklingsledare.

Nu söker jag några personer som arbetar vid gymnasiesärskolans individuella program – verksamhetsträning. Jag vill göra en intervjustudie för att ta reda på vilka pedagogiska förändringar som man tror kommer att ske de närmaste 5 åren inom verksamheten.

Intervjun beräknas ta 1 ½ timme. För att kunna skriva ner det viktigaste vill jag spela in intervjun. Om du inte vill bli inspelad så kan jag göra enbart minnes-anteckningar i stället. När uppsatsen är klar kommer den att redovisas vid Stockholms lärarhögskola. Ev. kommer uppsatsen sedan att läggas ut på nätet och länkas till Särnet, särskolornas webbplats.

Som intervjuperson deltar du frivilligt. Du kan när som helst avbryta din medverkan. Det utgår ingen ekonomisk ersättning.

Insamlad information kommer att avidentifieras i uppsatsen. De inspelade banden kommer att förvaras hemma oss mig tills de inte längre behövs. Då kommer de att raderas.

Du får gärna kontakta mig senare om du vill samtala om studien.

Els-Marie Lindholm
Rågvägen 14, 5tr
145 68 Norsborg
08-531 709 19

Intervjuguide

1. Den intervjuades bakgrund: utbildning, erfarenhet
2. Verksamheten; en vanlig skoldag, aktiviteter enligt veckoschemat, oregelbundna aktiviteter
3. Resurser: logoped/talpedagog, sjukgymnast, arbetsterapeut, musikerapeut, handledning m.fl.
4. Förändringar de senaste fem åren: positiva och negativa förändringar för eleverna
5. Förändringar de kommande fem åren: troliga förändringar som inte upplevs positiva, vad vill du förändra, möjligheter att förändra,